

ПРИЛОЗИ. ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
CONTRIBUTIONS. SECTION OF LINGUISTIC AND LITERARY SCIENCES

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ
MACEDONIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
SECTION OF LINGUISTICS AND LITERARY SCIENCES

ПРИЛОЗИ CONTRIBUTIONS

XLV 1–2

**ПОСВЕТЕНИ НА АКАД. ЃОРГИ ПОП-АТАНАСОВ
ПО ПОВОД 80-ГОДИШНИНАТА ОД РАЃАЊЕТО**

Уредувачки одбор:

акад. Катица Кулавакова (претседател)

акад. Витомир Митевски

доп. член Марјан Марковиќ

Меѓународен уредувачки одбор:

акад. Кајетан Гантар (Словенија)

акад. Предраг Пипер (Србија)

проф. д-р Јан Соколовски (Полска)

проф. д-р Виктор Фридман (САД)

проф. д-р Татјана Вендина (Русија)

проф. д-р Ала Генадјевна Шешкен (Белорусија)

проф. д-р Горан Калоѓера (Хрватска)

проф. д-р Павол Жиго (Словачка)

проф. д-р Рајна Драгиќевиќ (Србија)

проф. д-р Мира Менац Михалиќ (Хрватска)

проф. д-р Викторија Ивашченко (Украина)

Специјален уредник на изданието:

проф. д-р Лилјана Макаријоска

СОДРЖИНА

TABLE OF CONTENTS

Кон специјалниот двоброј на <i>Прилози</i> посветен на академик Ѓорги Поп-Атанасов	9
Катица КУЛАВКОВА Старословенската азбучна драма и еден нов препев на „Азбучната молитва“ на Константин Презвитер	11
Ѓоко ЃОРЃЕВСКИ Љубовта како милосрдие во Библијата и во делата на Свети Климент Охридски	29
Marinka ŠIMIĆ Doprinos raspravi o prožimanju glagoljice i hrvatske ćirilice	43
Ерма РАМИЋ-КУНИЋ, Мехмед КАРДАШ Моравизми у рукописима босанске црквенославенске писмености	57
Татјана ИЛИЕВА Тринитарната терминологија в Ѓоан-Егзарховия превод на Богословието	77
Томислав ЈОВАНОВИЋ Житије Јована Лествичника у преписима охридске редакције словенског превода Лествице	101
Лилјана МАКАРИЈОСКА Јазичните особености на ракописите од Кратовската книжевна школа	119
Емилија ЦРВЕНКОВСКА Архаичниот слој во Дечанското евангелие (Гильф 4)	149
Илија ВЕЛЕВ Горичкиот зборник од 1441/1442 година на раскрсницата од балканската духовна и книжевноисториска традиција	163

Елка ЈАЧЕВА-УЛЧАР, Марија ЧИЧЕВА-АЛЕКСИЌ	
Семантичките диференцијации во Кониовското евангелие во четивото за вторник на Велика седмица (Лука 24, 12 – 35)	189
Мери ЦУБАЛЕВСКА	
Кон истражувањата на Ваташкиот минеј	199
Марјан МАРКОВИЌ	
За дијалектните особености во Ерминијата на Дичо Зограф од 1844 год.	217
Красимира ИЛИЕВСКА	
За современите критички изданија на „Законот за судење на луѓето“	225
Добрила МИЛОВСКА	
Автографи на македонските книжевници од XV век	237
Ацо ГИРЕВСКИ	
Македонскиот јазик во црковното богослужение денес	255
Александар КРСТАНОСКИ	
Придонесот на академик Ѓорги Поп-Атанасов во проучувањето на старото книжевно наследство во Кичевско	271
Марија ГИРЕВСКА	
Три децении од Гавриловиот превод на Библијата	279
Лилјана МАКАРИЈОСКА	
Библиографија на трудовите на академик Ѓорги Поп-Атанасов ...	289

Марија ГИРЕВСКА
Православен богословски факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје
m.girevska@gmail.com

ТРИ ДЕЦЕНИИ ОД ГАВРИЛОВИОТ ПРЕВОД НА БИБЛИЈАТА

Апстракт: Преведувањето на Библијата не е едноставна задача на ниту еден јазик. Преводот на Библијата претставува потврдување на моќта на одреден јазик да ги пренесе библиските повеќеслојни значења. Објавувањето на Библијата на македонски јазик во 1990 година се доживеа како историски чин во Македонија. Преводот на Архиепископот Гаврил останува да биде важен и неповторлив столб во развојот на македонскиот литературен јазик. Процесот на планирањето, преведувањето и објавувањето на целосното издание на македонската Библија опфаќа период од речиси педесет години. Повикувајќи се на овие податоци, документирани во неговите лични писма и преписки, трудот го истражува патешествието на Архиепископот Гаврил при преведувањето на Библијата на македонски јазик.

Клучни зборови: Библија, превод, Архиепископ Гаврил, Македонија, македонски јазик.

Вовед

Пред седумдесет и три години, на 24 јуни 1947 година,¹ свештеникот Ѓорѓи Милошев потпишал договор за превод на престолното Свето Евангелие од црковно-словенски на македонски јазик со Иницијативниот Одбор за организирање на православна црква во Македонија. Во јули 1948 година, тој доставил свои преписи од преводот на четирите Евангелија, и во едно подолго писмо појаснува дека „се држел исклучиво за црквено-словенскиот текст и духот на македонскиот книжевен јазик“, напоменувајќи, притоа, дека „работата беше не само трудна туку

¹ Договор бр. 852/47, Архива на Иницијативниот Одбор (Ацо Гиревски, *Македонскиот превод на Библијата*, Скопје: Православен богословски факултет „Свети Климент Охридски“, с. 271. Во понатамошниот текст означено со кратенката *МПБ*).

и деликатна.² Досега се навршија полни седум децении од официјално документираните зачетоци на македонскиот превод на Библијата.

Пред четириесетина години, во јуни 1979 година, Митрополитот Гаврил напишал едно друго писмо,³ овојпат до Звонимир Смиљаниќ, извршниот секретар на Библиското друштво на Југославија, во коешто ги наведува причините за одлагањето на испораката на ракописите со преводот на македонската Библија. Тој го уверува секретарот дека македонскиот превод на Библијата е веќе завршен, меѓутоа последната ревизија на текстот сè уште не била потврдена. Тука тој, исто така, меѓу другото, пишува дека бил презафатен околу новоотворениот Богословски факултет во Скопје. Митрополитот Гаврил бил назначен за прв Декан на Православниот богословски факултет „Свети Климент Охридски“ во декември 1977 година. Богословскиот факултет го ситни својот петдецениски јубилеј на наставно-научна и истражувачка дејност.

Основањето на Богословскиот факултет е тесно поврзано со работата и животот на третиот по ред Архиепископ на возобновената Македонска православна црква – Охридска Архиепископија. Архиепископот Гаврил е и преведувачот на Стариот и на Новиот завет на современ македонски јазик. Неодамна се одбележа уште еден јубилеј – педесет години од возобновувањето на Македонската православна црква – Охридска Архиепископија.

Зачетоците на македонскиот превод на Библијата

Отец Милошев започнал тајно да го преведува Новиот завет за време на Втората светска војна, помеѓу 1942 и 1944 година во црквата „Св. Богородица“ во Велес, гратче во средишниот дел на Македонија. По ослободувањето од бугарската окупација, тој „го ревидирал текстот во согласност со Правописот на македонскиот јазик што бил отн од 1946 година, а подоцна направил и нова редакција која ја испратил до Иницијативниот одбор.“⁴ Четирите Евангелија биле испечатени за литургиски потреби во Б1/8 формат во 1952 година во печатницата „Гоце Делчев“ од Скопје. Во писмото LXXIX (24 декември 1973 г.), тој, исто така, ни ги открива и имињата на двајцата теолози кои работеле како редактори на преведените библиски текстови, Петар Илиевски и Борис Бошковски⁵.

² Писмо III (14 јули 1948 г.), МПБ, стр. 272–273.

³ В. Писмо CXVI (25 јуни 1979 г.), МПБ, стр. 350.

⁴ Писмо LXXIX (24 декември 1973 г.). Во МПБ, стр. 328.

⁵ Во својата подробна студија за преводот на македонската Библија Ацо Гиревски приложува 145 зачувани писма кои датираат од 1947 година до 1992 година заедно со зачуваните ракописи на Архиепископот Гаврил од 1942 година како и преписи на ракописи, пречукани на машина за пишување, поконкретно, станува збор за Евангелието според Матеј (глава 1–10; 19,28–30; 20,1–16; 24,43–51; 25,1–11;

По вториот потпишан договор, од 21 јануари 1955 година до 1957 година, о. Милошев го доставил преводот на Посланијата, Дела Апостолски и Откровението. „За црковни потреби Иницијативниот одбор го објави вториот дел од Новиот завет, изоставувајќи ја Апокалипсата, а под називот ‘Апостол’ и тоа во Б1/16 формат,“ појаснува Милошев во едно подолго писмо од 1973.⁶ Изданието било доставено во 1957 година од страна на издавачката куќа „Просвета“ од Куманово. Публикацијата на македонскиот превод на „Апостолот“ ќе поттикне да се востанови практика на употребата на современиот македонски јазик за време на богослужбите.

Пред шеесет и три години, во 1957 година, о. Ѓорѓи Милошев започнал со преводот на Стариот завет и ваквиот потфат го одбележува најдолгиот период во историјата на преводот на Библијата на современ македонски јазик. Целосниот македонски превод на Библијата се објавува во 1990 година. Оваа година го одбележуваме тридеценискиот јубилеј од првото печатено издание на Светото писмо (Библија) на современ македонски јазик.

Преведувачот на македонската Библија

Ѓорѓи Милошев (полното име на Архиепископот Гаврил) е роден во 1912 година во Скопје. Дипломирал на Филозофскиот факултет во Скопје во 1936 година на одделот за германистика и славистика. Во тоа време, тој бил еден од 135 дипломирани студенти во Македонија. Во 1942 година бил ракоположен за свештеник. Три години подоцна, додека служел во велешката парохија, станал професор по германски јазик во градската гимназија. Бил избран за претседател на Духовниот одбор на свештенството од Велес и од велешката околија. Многу бргу стапил во контакт со Иницијативниот одбор за организирање на Македонската православна црква. Како делегат, тој учествувал во Првиот црковно-народен собор што се одржал во март во 1945 година во Скопје и каде што се донела одлука за обнова на Охридската архиепископија и создавање на самостојна Македонска православна црква. Веднаш по ослободувањето Милошев станува уредник во „Просветно дело“ каде што останува да работи сè до пензионирањето. Покрај тоа што се занимавал со

26,25–45), Евангелието според Лука (глава 19,44–48; 20,1–18; 22,54–71; 23,1–3) и Евангелието според Јован (глава 8,49–59; 9,1–8; 11,11–32) [Гиревски, *МПБ*, стр. 95]. Според преписките помеѓу Британското и инострано библиско друштво и о. Милошев, Милошев е единствениот преведувач на целиот корпус на библиски текстови (со исклучок на преводот на Девтероканонските книги што ги превел Архиепископот Михаил [Тогов]. О. Милошев примил примерок од Новиот завет од 1952 г. со следнава посвета на внатрешната насловна страница: „на свешт. Ѓорѓи Милошев во знак на признателност за вложениот труд околу преведувањето на ова историско дело“ (14 март 1953 година). Видете повеќе во *Писмо CXXIX*, во *МПБ*, стр. 361.

⁶ Видете *Писмо LXXIX*, *МПБ*, стр. 329.

уредништво, Милошев учествувал и во изработка на бројни двојазични речници (претежно македонско-германски), изработил и збирка со традиционални свадбени песни од Галичник⁷ (Милошев 1946) и бил коавтор на неколку учебници, прирачници и друг вид училишна литература.

Прегледувајќи ги архивските документи на Архиепископот Гаврил, сите тие негови писма и извештаи што се зачувале низ годините (како што веќе споменаваме, некои од нив биле неповратно загубени во скопската поплава од 1962 година и во земјотресот што следел потоа), особено документите кои укажуваат на неговата работа околу преводот на Библијата на македонски јазик, не можев а да не ја забележам искреноста и човечноста во неговите ракописи, неговиот професионален пристап и работна етика, неговата пожртвуваност и скромност, неговата трудољубивост и решителност да продолжи со преводот на една од најзначајните книги што ги познава нашата западна цивилизација – да го донесе Светото писмо на современ македонски јазик за првпат во нашата историја.

Она што особено ми беше впечатливо беше неговата потполна преданост – да го заврши делото што го почнал и покрај сите околности – без разлика колку пречки морал да отстрани од својот пат. Во неговите лични записи и преписки, тој јасно и недвосмислено изјавува дека бил длабоко посветен на својата преведувачка работа. Во неколку прилики, тој дури и одбивал да прифати каков било хонорар за својата преведувачка работа,⁸ и покрај тоа што постоеле периоди кога тој морал да продава дел од својот личен мебел само за да скрпи крај со крај.⁹ Понекогаш неговата работа била одложувана поради другите професионални ангажмани или поради ослабнатото здравје (цел месец лежел в кревет есента 1955 година и повторно пролетта во 1966 година). Другпат, пак, поради политичките прилики во државата (Македонија била дел од југословенскиот социо-комунистички политички систем) или на сметка на обврските околу возобновувањето на Македонската православна црква. Во периодот што следувал, неговите лични ангажмани се зголемувале

⁷ Препечатено издание во Кирил Пенушлиски (прир.). Скопје: Сигмапрес, 1996. Соседното село на Галичник, Гари, е родното место на родителите на Милошев кои се доселуваат по 1905 година во Скопје. Овие убави планински села се едни од најголемите и најстарите мијачки села во Македонија. Мијациите се познати по својата црковна архитектура, резбарство и фрескосликаство, а традицијата на „галичката свадба“ се одржува и ден-денес.

⁸ Во едно писмо од 12 септември 1955 година, Милошев му пишува на М. Јеремиќ (Извршниот секретар на Библиското друштво на Југославија), велејќи: „Не станува збор за хонорар, јас веќе работев [на преводот на Библијата] и без хонорар.“ (Писмо VIII, МПБ, стр. 276). Во едно друго писмо од 4 ноември тој дури е спремен „да го отстапи на Друштвото преводот на Новиот завет апсолутно бесплатно“ (Писма XIV и XIX, МПБ, стр. 281 и 285).

⁹ Писмо XIV (4 ноември 1955 г.), МПБ, стр. 281.

откако станал Митрополит и Декан на ново-оформениот Православен богословски факултет во Скопје. Но дури и обврските околу факултетот и одговорностите како трет Архиепископ на возобновената Македонска православна црква не го попречиле да го заврши преводот на Светото писмо.

Процесот на преводот на Библијата на македонски јазик

Потеклото на словенската писменост, вера и култура во Македонија е тесно поврзано со работата и мисијата на Светите Браќа, свети Кирил-Константин (826 – 869) и Методиј (с. 815 – 885). Нивните ракописи ги запечатија првите авторизирани преводи на литургиските книги на старословенски јазик. Светите Браќа работеле заедно врз преводот на Библијата. Методиј го превел Стариот завет од грчки на старословенски, освен *Макавејскиите книги* (Стојчевска Антиќ 1998: 7). Преводот бил завршен во Моравија каде што Методиј бил потпомогнат од неговите ученици. Во тој контекст, библискиот превод што бил завршен од Методиј е третиот превод во историјата на библиски преводи, по Вулгатата (латински превод на Библијата од доцниот четврти век) и по Вулфила Библија (готски библиски превод од четвртиот век).

Основата на преводот на Архиепископот Гаврил лежи врз наследството на Светите Браќа. Задачата била да се постигне што е можно поблизок текст до еврејскиот и грчкиот оригинал. Духовната одисеја на библискиот превод траела речиси пет децении.

За време на ова полустолетие, професорите Трајан Митревски и Борис Бошковски биле двајцата главни редактори¹⁰ на преведените библиски текстови кои биле првенствено одобрени од страна на Иницијативниот одбор, а подоцна и од страна на Светиот Синод на Македонската православна црква.¹¹ Комисијата била сочинета од експерти од областа на лингвистиката, теологијата и издаваштвото. Во седумдесеттите години на минатиот век Комисијата работела во проширен состав од шест члена вклучувајќи го тука и Неговото Високопреосвештенство Митрополитот Американски, Канадски и Австралиски Кирил (како претседател на комисијата), протоерејот-ставрофор Методи Гогов (подоцна Архиепископ на МПЦ-ОА и преведувач на Девтероканонските книги), проф. Јован Таковски, Славчо Петров, ѓаконот Јован Каревски (подоцна Митрополит Петар) и протоерејот Петар Јорданов.¹²

¹⁰ Редакциската Комисија за Новиот завет од 1952 година била составена од Б. Бошковски и Петар Илиевски. Во подоцнежните редакциски комисии се задржува Бошковски, а Илиевски е предложен за советник за грчки јазик во 1974 година за динамичниот превод на Новиот завет (*Писмо LXXXII, МПБ*, стр. 330).

¹¹ В. *Писмо CXXIII* (4 мај 1984 г.). Во *МПБ*, стр. 355-357.

¹² Син. Бр. 86/12. Арх. Бр. 2/74. Сп. *МПБ*, стр. 334.

Целиот процес на комплетирање на преводот на Библијата на македонски јазик бил долготраен и комплексен. Едноставно, тоа бил макотрпен процес.¹³ Целиот корпус на преведени библиски текстови морал да биде пречукуван на машина за пишување неколку пати. Она што било интересно е што Милошев, едно време, користел бугарска машина за пишување. Па, секогаш кога ќе завршел со преводот на одреден библиски текст, тој морал да го прегледа текстот и да ги поправи сите немакедонски букви.¹⁴

Што се однесува до оригиналните библиски текстови кои се употребувале при македонскиот превод, забележано е дека Милошев преведувал од старословенската Библија испечатена во 1890 година (печатена во Москва), „којашто всушност претставува континуитет на познатата црковнословенска Библија од 15 и 16 век, попозната како црковно-руска рецензија на Библијата.“¹⁵ Проширената листа на консултирани библиски преводи ги вбројува и следниве изданија: синодско издание на бугарски јазик од 1925 година и руско синодско издание од 1953 година, како и српско (1933), латинско (Вулгата), германско (Лутеровиот и други преводи), францускиот (преводот на Луј Сегонд), италијанскиот, грчкиот и англискиот превод.

Во едно писмо испратено до Јеремиќ од ноември 1955 година, Милошев оценува дека „[Британското] друштво бара преведениот текст да помине преку рацете на одредена комисија [...] Навистина, ова е формализам, затоа што моралната и материјалната одговорност пред Друштвото ја има само преведувачот, а донекаде и стручниот и јазичниот редактор на текстот.“¹⁶ Милошев го доживува преводот на Библијата за свое ремек дело, за свое животно дело: „*во суштина, тоа е моето живоино дело*“, забележува во едно писмо од април 1966 година.¹⁷

¹³ Штом преведувачот (арх. Гаврил) ќе го превел текстот, тој го ревидирал и го пречукувал на машина за пишување. Потоа, бил доставуван на група дактилографи да го пречукаат и умножат и повторно бил враќан назад на втора редакција. Потоа примерокот бил испраќан кај еден од членовите на комисијата за ревидирање. На крајот, преведувачот повторно го пречукувал целиот текст внесувајќи ги поправките од првиот редактор и потоа го испраќал тој примерок на вториот редактор. Библиското друштво или Синодот, исто така, учествувале во ревизија на текстот и забелешките му ги испраќале на преведувачот кој вршел уште едно пречукување на текстот. Работејќи под такви скромни услови, без печатачи и машини за фотокопирање само ни укажува колку преведувачот бил упорен и нескршлив во намерата да ја донесе Библијата на македонски јазик.

¹⁴ На пример, буквата *й* од бугарската азбука морала рачно да се поправи во буквата *ј*, исто како што буквите *к* и *л* морале да бидат рачно преправани во *ќ* и *љ*.

¹⁵ Гиревски, *МПБ*, стр. 73.

¹⁶ *Писмо XIV* во *МПБ*, стр. 280.

¹⁷ *Писмо XLVI* (18 април 1966 г.), *МПБ*, стр. 303.

Владиката Гаврил Светогорец (кој неодамна беше прогласен за светец од страна на Синодот на МПЦ-ОА) кога ги добил вестите дека македонската Библија ќе биде наскоро испечатена му се обратил на Архиепископот Гаврил со следниве зборови: „Ваше Блаженство, и ништо друго да не направевте во животот, само со преводот на Библијата го заработивте Царството Божјо.“ (Гиревски 2007: 177).

Преводот на Новиот завет и на Псалмите

Во септември 1955 година А. Л. Хаиг (претставник на европската канцеларија) го информира Британското и инострано библиско друштво во Лондон за авторитетот на македонскиот превод на Новиот завет и на Псалмите, приложувајќи ги притоа имињата на македонската редакциска комисија: о. Нестор Поповски, Кирил Стојанов, Бора Станковски и Димитар Пешевски – означени како свештени лица, а Горѓи Милошев, Крум Тошев и Борис Бошковски, како научници.¹⁸ Господин Јеремиќ изјавил дека „сите овие луѓе се способни и добро почитувани во Македонија.“¹⁹ Меѓутоа, во следните неколку месеци, Милошев инсистирал да ја продолжи работата на преводот само со Б. Станковски (теолог) и со Крум Тошев (лингвист), жалејќи се притоа, дека „конгломератот од седуммина уште не започнал со работа, а камо ли да ја заврши,²⁰ додавајќи притоа, дека не сака да го наметнува своето мислење, туку дека само сака „работата да тргне од мртва точка.“²¹

Следната година на 22 јуни 1956 година, Иницијативниот одбор усвојува резолуција да го определи Милошев одговорен за преводот на другите книги од Апостолот (односно, Делата Апостолски и Посланијата), Псалмите и Откровението. Освен што ги преведувал, Милошев дури и лично ги пречукувал на машина за пишување неколку пати.²²

Преводот на Стариот завет

Милошев потпишал договор за превод на Стариот завет на 1 јули 1960 година во Скопје. „Митрополитскиот соборски управен одбор [прота ставрофор Нестор Поповски и Архиепископот Охридски и Митрополит Македонски г. г. Доситеј] му го препушта преведувањето на Стариот завет на Горѓи Милошев, а со цел да се запази единството на стилот и речникот како и во Новиот завет, чиј преведувач е тој.“²³ Во следната деценија, Милошев ќе биде потполно преокупиран со работа,

¹⁸ *Писмо X* (29 септември 1955 г.), *МПБ*, стр. 278.

¹⁹ Исто.

²⁰ *Писмо XIX* (4 март 1956 г.), *МПБ*, стр. 285.

²¹ Исто.

²² *Писмо XXVIII* (20 септември 1956 г.), *МПБ*, стр. 291.

²³ *Писмо XXXIX* (1 декември 1960 г.), Чл. Бр. 362/60, *МПБ*, стр. 297.

дел со ревизија на новото издание на Новиот завет и со обврските околу неговото објавување во Лондон, а дел со преведување на Стариот завет. Тоа што е уште повпечатливо за овој период од неговиот живот, е што седумчлената комисија што била назначена во 1974 година²⁴ за ревизија на Стариот завет набргу се намалила на четворица, меѓу кои ги читаме имињата на о. М. Гогов, о. Т. Митревски, Б. Бошковски и Милошев. Во меѓувреме, неговата работа била одложена затоа што го чекал новото издание на македонскиот речник.²⁵ Стариот завет никогаш нема да доживее засебно печатење на македонски јазик.

Преведувањето на Девтероканонските книги

Митрополитот (подоцна Архиепископ на МПЦ-ОА) Михаил ги превел Девтероканонските книги. Преводот го започнал пролетта 1984 година и го завршил следната година во мај. Митрополитот Гаврил предложил „книгите да не се двојат на канонски и девтероканонски, туку по примерот на книгите на црковнословенската Библија пристапот да биде кон сите еднаков.“²⁶ Ракописите на овој превод се чуваат во целост и можат да се погледнат во библиотеката посветена на оставината на Архиепископот Гаврил на Православниот богословски факултет „Свети Климент Охридски“ во Скопје.

Заклучок

Објавувањето на целосниот превод на македонската Библија воопшто не бил едноставен процес на работа, но во секој случај, тоа претставува благороден чин. Еден малуброен народ, каков што е нашиот, опкружен со мрачни општествени околности низ историјата, конечно се здобил со Светото писмо на својот мајчин јазик: „како новородени деца бидете желни за вистинско и духовно млеко, та во него да пораснете за спасение“ (1 Петар 2,2).

На промоцијата на првото целосно издание на македонскиот превод на Библијата во октомври 1990 година, преведувачот Архиепископот Гаврил ѝ се обратил на публиката со следниве зборови: „Приопштувањето на современ македонски јазик на Светото писмо значи признание за сите нас, за нашата историја, јазик и култура, значи неизбришлив тестамент за македонскиот народ.“²⁷

Наша одговорност е да го чуваме и негуваме духовното и интелектуалното наследство на Архиепископот Гаврил.

²⁴ Син. Бр. 86/12. Арх. Бр. 2/74. Сп. МПБ, стр. 334.

²⁵ Писмо XLIV (25 ноември 1965 г.), МПБ, стр. 301.

²⁶ Гиревски, МПБ, стр. 137.

²⁷ Нова Македонија, 19 октомври 1990 г, 10. Во Гиревски, МПБ, стр. 228.

Литература

- Гиревски, А. 1995: *Числи македонски збор и во нашиите црковни проповеди*, Скопје: Матица македонска.
- Гиревски, А. 2004: *Македонскиот превод на Библијата*, Скопје: Православен богословски факултет „Свети Климент Охридски“.
- Гиревски, А. 2007: *Првични соопштениеја за книжевната оставина на Кочо Рацин од професорот Горѓи Милошев*. Скопје: Менора.
- Милошев, Ѓ. 1946: *Галички свадбарски народни песни*. Државно книгоиздателство на Македонија.
- Стојчевска Антик, В. 1998: *Светлината на традицијата*. Скопје: Матица македонска.

Marija GIREVSKA

THREE DECADES OF ARCHBISHOP GAVRIL'S TRANSLATION OF THE BIBLE

Summary

Translating the Bible is not an easy task in any language. Every translation of the Bible is a confirmation of the capacity of a language to convey the Bible's manifold depths and meanings. The publication of the Macedonian Bible has been received as a historic event in Macedonia. Archbishop Gavril's translation remains a unique pillar in the development of the Macedonian literary language. The entire process of the planning, translation, and printing of the complete Macedonian Bible encompassed a period of some 50 years. Drawing on these references, the article explores the impressive journey of Archbishop Gavril's translation of the Bible into Macedonian as documented in his personal letters and correspondences.

Keywords: Bible, translation, Archbishop Gavril, Macedonia, personal letters.

